

A READING OF THE MODERN TYPOLOGY OF TYPES OF MISINFORMATION/DISINFORMATION, OR FAKE-NEWS FROM THE PERSPECTIVE OF ST. AUGUSTINE OF HIPPO

Nicolae-Sorin Drăgan

PhD, National University of Political and Administrative Sciences, Bucharest

Abstract: In recent years, terms like fake-news, post-truth, digital misinformation, and related phenomena seem to gain more and more attention from public opinion. Of course, the emergence and development of the network society, of the social communication platforms, of the possibilities offered by technology can explain the influence of these phenomena. From a sociological and technological point of view, the access and the possibility for everyone to create and disseminate content through social media can lead to increased lack of confidence in traditional social institutions. From a semiotic point of view, using terms like “fake” or “false” implies some idea of truth and some criterion to recognize it. The deliberate distortion of truth, in which the emphasis on the mismatch between thinking and enunciation is a major and ever-present problem of any human community. St. Augustine of Hippo, concerned with the motives and consequences of deliberate distortion of the truth, proposed some of the first criteria for recognizing such phenomena. In this article we will discuss the modern typology of types of fake news from the perspective of the taxonomy proposed by St. Augustine of Hippo at the end of the 4th century, beginning of the 5th century.

Keywords: fake-news; post-truth; digital misinformation; St. Augustine of Hippo; Semiotics of misinformation/disinformation.

1. Introducere

În noiembrie 2016, Dicționarul Oxford a desemnat “post-adevăr” cuvântul anului 2016. Potrivit acestuia, post-adevărul era definit o “referire la sau în circumstanțe în care fapte obiective sunt mai puțin influente în formarea opiniei publice decât apelarea la emoție și la convingerile personale” (Oxford Dictionaries, 2016). Editorii dicționarului sugerează faptul că, în anii recentți, popularitatea acestui cuvânt poate fi o consecință a faptului că “adevărul însuși a devenit irelevant”, și-a pierdut din consistență. În multe situații, aparența adevărului – vezi conceptul de *truthiness* – devine mai seducătoare decât adevărul în sine.

Dacă privim cu atenție către erodarea practicilor de tip deliberativ din spațiul public, a pierderii din consistența discursului de tip rațional în favoarea diversele forme de spectacularizare a discursului public explicațiile devin mai clare. Potrivit lui Stephen Coleman (2012), avem de-a face cu o transformare intenționată a mediului de informare (as cited in Turcotte, 2014, p. 773). Discursul din spațiul public este orientat mai degrabă către divertisment, teatralitate, spectacol, mult mai apreciate de către public. Mai mult, construcția teatrală a discursului mediatic oferă publicului iluzia trăirii unei experiențe de tip *pirandellian*. Publicul este invitat să descifreze jocul subtil între personaj și actor, între mască și chip. O astfel de construcție direcționează atenția publicului de la *mesaj* (de la conținutul comunicării) către *image*, către mască (forma comunicării). E prins în jocul subtil dintre aparență și realitate: “Pentru că prin acest ‘joc de comunicare’, politica ia o formă ludică accentuată. Ea devine *game of politics*, jocul politicii” (Schwarzenberg, 1977, p. 196, as cited in Fortin, 2004, p. 198). Am detaliat pe larg acest subiect într-o publicație recentă (Drăgan, 2018).

Un astfel de mediu favorizează procesul de degradare a adevărului, de pierdere a relevanței adevărului în sine. Alina Bârgăoanu (2018d) observă metafora pe care Jennifer Kavanagh și Michael D. Rich (2018) o propun pentru acest fenomen, într-o carte publicată recent, *An Initial Exploration of the Diminishing Role of Facts and Analysis in American Public Life*: adevărul – „o ruină”, „o construcție lăsată în paragină, lăsată de izbeliște”, „în proces de descompunere”, de „degradare”. Autorii sugerează faptul că procesul de degradare, de pierdere a relevanței și consistenței adevărului, este favorizat de patru tendințe (Bârgăoanu, 2018d):

- un dezacord din ce în ce mai accentuat cu privire la fapte și la interpretările analitice ale faptelor;
- erodare a graniței dintre fapte și opinii;
- creștere exponențială a cantității de opinii și de experiențe personale, în detrimentul faptelor;
- erodare a încrederii în sursele tradiționale de informare/ de expertiză.

Într-un astfel de mediu, dominat de cele patru tendințe, proliferază dezinformarea. Problema “înțelegerii greșite” și a “dezinformării” (*mis-* și *disinformation* în limba engleză), a devenit un subiect de maximă actualitate în media în anii recentți.

Fenomenul este de cele mai multe ori întâlnit sub eticheta de “fake-news” sau “știri false”, deși termenul se referă la o serie de concepte distincte. Potrivit Alinei Bârgăoanu (2018d), termenul “fake-news” a devenit “un termen umbrelă” pentru fenomene mai ample, fapt care complică eforturile abordărilor de tip analitic. Sub o astfel de “umbrelă” se întâlnesc fenomene cunoscute sub numele de *dezordine informațională*, *haos informațional*, *dezinformare digitală* și altele similare (Bârgăoanu, 2018d).

Prima secțiune a articolului (2) este dedicată unei discuții generale despre fenomenele *post-truth*, *misunderstanding*, *disinformation* și *fake-news* și relevanța lor pentru abordările de tip semiotic. În capitolul următor (3) am prezentat câteva taxonomii moderne ale fenomenelor din jurul *fake-news*. În secțiunea următoare (4) am discutat despre realitatea minciunii/falsului în orice tip de text, detaliind categoriile, principiile și criteriile pentru recunoașterea “distorsionării intenționate a adevărului” la Sfântul Augustin de Hipona. Ultima parte a lucrării, secțiunea a cincea (5), este rezervată concluziilor.

2. Relevanța fenomenelor *post-truth*, *misunderstanding*, *disinformation* și *fake-news* pentru semiotică

Problema înțelegerii și/sau înțelegerii greșite, a dezinformării nu este una nouă. Din perspectiva semioticii, de pildă, cred că este util să ne amintim faptul că sloganul celui de-al nouălea Congres Mondial de Semiotică, desfășurat la Helsinki, în perioada 11-13 iunie și, în continuare, la Imatra, 14-17 iunie 2007, a fost: “Communication, Understanding, Misunderstanding”. Solomon Marcus (2007) sesiza dificultatea găsirii unor termeni echivalenți ultimilor doi în limba română. Uzual se recurge la forma infinitivului: *A comunica, a înțelege, a înțelege greșit*. În cuvântul de deschidere al Congresului, Eero Tarasti (2009) afirma “Nimic nu poate fi mai urgent și mai real: trăim într-o lume a conflictelor, interpretărilor greșite, erorilor, suspiciunilor, tensiunilor, ostilităților, prejudecăților... Pe scurt, așa cum lingvistul american Walburga von Raffler-Engel a spus o dată la un congres istoric din Finlanda în 1983, în Jyväskylä, trăim într-o lume a *crosscultural misunderstanding*” (p. 5). Am lăsat expresia “crosscultural misunderstanding” în limba engleză tocmai pentru a păstra nuanțele formulei originare, “neînțelegeri transculturale”. Mai mult, Eero Tarasti (2009) atrage atenția asupra unei afirmații rostite de profesorul Martti Ahtisaari: “Dacă noi semioticienii studiem *misunderstanding* - înțelegerile greșite -, putem

găsi modalități și putem deschide noi căi spre *self-understanding*, - auto-înțelegerea -, omenirii” (Tarasti, 2009: 5).

Ca disciplină "care studiază tot ceea ce poate fi folosit pentru a minți" (Eco, 1976: x), semiotica își asumă problema înțelegerii greșite, a construcțiilor logice care nu au corespondent în realitate, a minciunii. Umberto Eco (1976) atrage însă atenția asupra unui aspect important: "Dacă ceva nu poate fi folosit pentru a minți, atunci nu poate fi folosit nici pentru a spune adevărul: de fapt, nu poate fi folosit pentru a spune nimic." (p. y). Rostirea adevărului nu este o experiență facilă, are nevoie să treacă de seducția și provocarea minciunii. Nu poți avea acces la adevăr fără experiența minciunii. Semiotica poate oferi un punct de vedere critic și o reflecție mai generală în discuția despre *fake-news*, *misunderstanding*, *disinformation* și *post-truth*. Sunt câteva direcții de cercetare în abordările de tip semiotic care pot să ajute la o mai bună înțelegere a fenomenelor și la redefinirea anumitor aspecte ale discuției despre acestea.

O primă discuție se poate referi la probleme legate de definirea termenilor și a conceptelor specifice acestor fenomene. Jurnaliștii (vezi, de exemplu, Johnson, 2016; Wardle, 2017) s-au confruntat și au identificat primele simptome. Ei sunt cei care au propus recent, înaintea mediului academic (Tandoc et al., 2018), o serie de taxonomii în încercarea de a descrie astfel de fenomene. Articolul de față se va referi cu precădere asupra acestei probleme. În acest articol vom fi interesați să lecturăm taxonomiile moderne ale "știrilor false" din perspectiva grilei propuse de Sfântul Augustin de Hipona în urmă cu mai bine de un mileniu și jumătate.

O a doua problemă vizează utilizarea unor termeni precum "post-adevăr", "fake" sau "fals". O astfel de practică discursivă presupune ideea de "adevăr" și implicit, din punct de vedere semiotic, necesitatea definirii unor criterii care să o recunoască în discursul public. De pildă, Algirdas Greimas a tratat această problemă discutând chestiunea adevărului ca pe un efect al lecturii produsă de text, mai degrabă decât o chestiune de corespondență cu realitatea. Concepte precum izotopie, înțeleasă ca "direcție luată de o interpretare a textului" sau "pătrat semiotic" elaborate de Greimas (1983) pot fi extrem de utile în contextul discuției noastre despre știrile false, post-adevăr, înțelegere greșită sau dezinformare. De exemplu, prin acest model de structurare a semnificației - careul semiotic -, Greimas (1983) atrage atenția asupra încrederii pe care o avem în sursa mesajului și a modalității în care acesta poate fi construit, întărit sau slăbit de text și de context.

Nu în ultimul rând, o altă discuție poate fi productivă dacă luăm în calcul natura textuală a conceptelor despre care discutăm. În sensul tradițional al abordărilor de tip semiotic, "știrile false" pot fi analizate ca texte, cu structuri specifice, narrative sau de altă natură, și cu mecanisme de producere a înțelesului familiare teoriilor semiotice. De exemplu, pot fi identificate mecanisme și scheme recurente în știrile false, putem recunoaște anumite *type-uri*, pot fi dezvoltate analize și pot fi construiți algoritmi care să ajute la recunoașterea acestora.

3. Taxonomii moderne ale fenomenelor din jurul *fake-news*

Aminteam mai devreme faptul că în acest articol ne vom concentra pe o singură direcție de cercetare în care abordările de tip semiotic pot aduce noi perspective pentru înțelegerea fenomenelor și redefinirea anumitor aspecte ale discuției despre fenomenul "fake-news". Mai întâi vom face o trecere în revistă a unor taxonomii moderne ale "știrilor false", urmând ca în capitolul următor să lecturăm aceste tipologii și principiile pe baza cărora au fost construite din perspectiva grilei propuse de Sfântul Augustin de Hipona. Spuneam că jurnaliștii au fost primii preocupați de identificarea unor astfel de tipologii.

De exemplu, John Johnson (2016), CEO la Edgeworth Economics, o importantă companie din Statele Unite specializată în consultanță economică, financiară și de business,

publică în Huffington Post un articol în care discutăm despre cinci tipuri de “fake-news”: știri 100% false; știri părtinitoare, care înclină către un anumit punct de vedere; propaganda pură; știri în care datele sunt folosite intenționat în mod eronat, ultima categorie fiind reprezentată de știrile imprecise, scrise în mod neglijent.

Amol Rajan (2017), editor la BBC, a identificat trei categorii de știri false: informații false care circulă în mod deliberat de către cei care au puțin respect față de adevăr, dar care speră să avanseze anumite cauze și idei politice; informații false vehiculate de jurnaliști care nu realizează că sunt false și minciunile deliberate.

Observăm faptul că tipologia “fake-news” propusă de John Johnson (2016) vizează cu precădere pe tipurile de conținut care sunt create și distribuite și pe conținutul știrilor, în timp ce taxonomia propusă de Amol Rajan (2017) e construită mai degrabă pe motivațiile celor care creează conținutul, a celor care produc “știri false”. Claire Wardle (2016), director al Centrului Harvard Shorenstein, ia în considerare o a treia dimensiune a fenomenului, și anume modalitățile de difuzare a acestui conținut. Plecând de la aceste trei elemente, Wardle (2016) alcătuiește o schemă cu șapte categorii de “fake-news”: satira sau parodia; conținutul înșelător; conținutul impostor; conținutul fabricat; conexiunile false; contextul fals și conținutul manipulat.

Ben Nimmo and Graham Brookie (2018), experți ai *Digital Forensic Research Lab*, laborator afiliat Consiliului Atlantic din Statele Unite, *think tank* de prestigiu în domeniul relațiilor internaționale, consideră ca definiție de lucru pentru “știrile false”, “prezentarea deliberată a informațiilor false ca știri”. Experții laboratorului fac distincția între fenomenul de dezinformare (*disinformation*), centrat pe aspectul intențional al creatorului de conținut și cel de informare greșită (*misinformation*), unde nu există acest aspect deliberat de prezentare a informațiilor false. În efortul de a expune și a explica fie dezinformarea, fie știrea falsă experții propun un model operațional care vizează două aspecte ale fenomenului. Primul se referă la dovada că afirmațiile făcute sunt false, al doilea la dovada că falsitatea a fost deliberată.

În mediul academic, Edson C. Tandoc et al. (2017) au revizuit și analizat modul în care termenul de “știri false” a fost definit și operaționalizat în studii și articole academice anterioare. După un efort de analiză a peste 30 de articole academice în perioada 2003-2017, pe baza a două dimensiuni - nivelul de facticitate și înșelăciune -, cei trei cercetători de la Universitatea Tehnologică Nanyang din Singapore au realizat o tipologie și au propus șase definiții-cheie a tipurilor de “știri false”: știri tip satiră, știri tip parodie, fabricarea, manipularea, publicitatea și propaganda.

4. Realitatea minciunii/falsului. Criterii pentru recunoașterea "distorsionării intenționate a adevărului" la Sfântul Augustin de Hipona

În urma cu mai bine de un mileniu și jumătate, Sfântul Augustin de Hipona scrie *De mendacio*, urmată la aproximativ 25 de ani de *Contra mendacium*. Sfântul Augustin (2016) dedică cele două cărți problemei minciunii, pe care o înțelegea ca “denaturare intenționată a adevărului”, iar mincinos era numit acela care “una are în gând și altceva redă prin cuvinte sau prin orice alte moduri de semnificare” (p. 20). Mai mult, Augustin face distincție între “cineva care spune minciuni (*mentiens*) și mincinos (*mendax*)” (p. 89). În timp ce ultimul e fascinat de plăcerea de a minți, cel dintâi “minte uneori chiar fără voia lui” (p. 20), are intenția și conștiința “denaturării intenționate a adevărului”. În ceea ce privește demersul nostru de lectură semiotică a fenomenului “știrilor false”, este important să observăm faptul că pentru Augustin accentul cade pe “nepotrivirea dintre gândire (*animus*) și enunțarea ei (*enuntiatio* sau *significatio*)” (p. 21).

În acest articol, nu abordăm problema adevărului “filozofic” în sine la Sfântul Augustin. Ne interesează mai degrabă să identificăm câteva principii operaționale care

construiesc o grilă de lectură utilă pentru a înțelege mai bine tipologiile moderne ale fenomenelor asociate “fake-news” precum și fundamentale pe care sunt construite aceste taxonomii. La ce anume ar trebui să ne uităm atunci când căutăm soluții eficiente pentru combaterea fenomenului “știrilor false”? Originea acestui fenomen stă în conținuturile în sine, în text, în modalitatea de construcție a conținuturilor, în motivațiile sau intențiile celor care creează conținutul sau în modalitățile de difuzare a acestui conținut? Din punct de vedere semiotic, fenomenele asociate “știrilor false” își au originea în metabolismul intern al textului în sine, în procesul de construcție a semnificației într-un text, în actul de lectură sau în mecanismele de transmitere și consum al textelor? Este un atribut al producției de semne sau un atribut al actului de lectură cu toate procesele asociate construcției de semnificație? Credem că abordarea Sfântului Augustin poate oferi răspunsuri consistente acestor întrebări, o perspectivă nouă în înțelegerea fenomenului “fake-news”, și mai mult, poate fi o referință de valoare pentru construcția analitică a oricărei taxonomii a fenomenelor asociate “știrilor false”.

În cele două lucrări menționate mai devreme, Sfântul Augustin de Hipona oferă câteva soluții operaționale pentru a identifica prezența minciunii, a falsității deliberate, sau a “denaturării intenționate a adevărului”, în cuvintele sale, în conținuturile create și vehiculate de media. Mai întâi, Augustin distinge opt categorii de “denaturare intenționată a adevărului” (2018, pp. 24-25):

1. Minciuna în învățătura religioasă;
2. Minciuna care nu folosește nimănui, dar care poate face rău cuiva;
3. Minciuna folosită de cineva și dăunătoare altcuiva, dar fără a-i pângări trupul (vezi ultima categorie);
4. Minciuna rostită din simpla plăcere de a minți;
5. Minciuna rostită de cineva pentru a se face plăcut;
6. Minciuna care nici nu aduce prejudicii nimănui și este și de folos cuiva;
7. Minciuna prin care nu se aduce prejudiciu nimănui, dar care este de folos cuiva, cu excepția mărturiilor date în fața unui judecător;
8. Minciuna care nici nu dăunează nimănui și este și de folos cuiva pentru a-l feri de primejdia pângăririi trupesti.

Observăm faptul toate categoriile propuse de Augustin sunt construite pe motivațiile creatorilor de conținut/text, cu excepție primei categorii care vizează calitatea textului în sine, tipul de conținut. Din perspectivă semiotică, Augustin sugerează că “denaturarea intenționată a adevărului”, prezența falsității în lucrurile în sine (texte) este un *act intențional*, nu o *proprietate* a lucrului în sine, a textului. Mai mult, cele opt categorii enunțate de Augustin orientează seria de interpretanți ai fenomenelor asociate prezenței falsității în textele media, a “știrilor false”, într-o zonă pe care am putea-o numi a efectelor pragmatice “denaturării intenționate a adevărului” într-un text. Cu excepția categoriilor enunțate la punctele 4 și 5, care pot ține mai degrabă de o “estetică a minciunii”, toate celelalte categorii au un anume referent social. La limită, categoriile 4 și 5 sublimază în ceea ce în tipologiile propuse de jurnaliști, de specialiștii discursului mediatic și mediul academic sunt identificate drept știri de tip satiră și/sau parodie. Fiecare dintre celelalte șase categorii se referă la un anume context social, la experiența și competența de lectură a publicului. Ele devin parte a imaginarului social al minciunii.

În plus, Augustin enunță ceea ce am putea numi “paradoxul mincinosului”, care trăiește iluzia unui câștig de orice natură prin asumarea deliberată a falsității în construcția și distribuția unui conținut, a unui text, în termeni augustinieni prin “denaturarea intenționată a adevărului”. Potrivit lui Augustin (2016), “minciunile aduc întotdeauna vătămare celui care le rostește” (p. 167). Paradoxul mincinosului se referă la problema dacă “poate exista o compensație (*compensatio*), care să anuleze efectul nociv al minciunii” (pp. 167-168). Sfântul

Augustin oferă un răspuns analitic prin care denunță această logică a câștigului potențial al minciinosului: “Dacă printr-o minciună care folosește cuiva minciinosul nu-și aduce vătămare sieși, ar trebuie ca, invers, printr-o minciună care nu dăunează nimănui să-și fie de folos lui însuși. Pentru că acest lucru e însă absurd, rămâne concluzia că folosul adus altuia nu poate egala dauna pricinuită sieși.” (p. 168). Paradoxul minciinosului poate fi o reflecție pentru toți creatorii de conținut de “știri false”, pentru toți cei care în mod deliberat contribuie la crearea și vehicularea de informații false în orice tip de text.

5. Concluzii

Din punct de vedere semiotic, folosirea unor termeni precum “fake” sau “fals” presupune ideea de “adevăr”, precum și identificarea unor criterii pentru a recunoaște o astfel de idee în text. Am văzut cum Sfântul Augustin de Hippo, preocupat de motivele și consecințele distorsiunii deliberate a adevărului, a propus unele dintre primele criterii pentru recunoașterea unor astfel de fenomene, enunțând câteva principii operaționale de identificare, interpretare și înțelegere a fenomenelor asociate “denaturării intenționate a adevărului”.

Scopul acestui articol a fost să descriem și analizăm modul în care taxonomiile moderne ale “știrilor false” pot fi lecturate și interpretate din perspectiva taxonomiei propuse de Sf. Augustin de Hippo la sfârșitul secolului al IV-lea, începutul secolului al V-lea.

O primă concluzie se referă la faptul că eforturile de stabilire a unor taxonomii ale fenomenului “știrilor false” a urmat drumul pragmatic, de la descoperirea “simptomelor” în conținuturile media de către jurnaliști și profesioniști ai comunicării, la dezvoltări analitice în mediul academic și înapoi către schițarea unor “tratamente” adecvate, chiar a unor reglementări normative ale fenomenului (Renda, 2018).

Observăm faptul că taxonomiile moderne “descoperă” într-o manieră simplificată principiile pe care Sfântul Augustin din Hippona le enunță în problema “denaturării intenționate a adevărului” cu un mileniu și jumătate în urmă. Principiul falsității conținutului, precum și aspectul deliberat al procesului de creare de conținut, expuse recent de experți ai *Digital Forensic Research Lab* (2018), sunt enunțate explicit de Sfântul Augustin chiar în definirea termenului de minciună ca “denaturare intenționată a adevărului”. Taxonomiile moderne, prezentate în cadrul acestui articol sunt doar sublimări analitice ale doctrinei augustiniene despre “denaturarea intenționată a adevărului”.

Doctrina augustiniană despre “denaturarea intenționată a adevărului”, expusă cu autoritate în cele două texte poate fi considerată o referință valoroasă în orice încercarea de construcție a unor taxonomii a fenomenelor “fake-news”, a prezenței falsității în textele media, a înțelegerii fenomenelor asociate “știrilor false”.

BIBLIOGRAPHY

ANDERSON, Janna, & RAINIE, Lee, 2017, “The Future of Truth and Misinformation Online”, Pew Research Center, October 19, 2017, Disponibil la: <http://www.pewinternet.org/2017/10/19/the-future-of-truth-and-misinformation-online/>.

ARENDR, Hannah, 1972, “Lying in Politics”, in *Crises of the Republic*, New York, Harvest Books.

BĂRGĂOANU, Alina, 2018a, “Noua dezordine informațională. De la hiper-emoții la hiper-idei”, in *Convorbiri Europene*, 22 ianuarie 2018. Disponibil la: <http://www.convorbirieuropene.ro/noua-dezordine-informationala-de-la-hiper-emoții-la-hiper-idei/>.

BĂRGĂOANU, Alina, 2018b, “Sufrageria digitală. Poporul american vs. ‘fabrica de dezinformare’”, in *Convorbiri Europene*, 20 februarie 2018. Disponibil la: <http://www.convorbirieuropene.ro/sufrageria-digitala/>.

BĂRGĂOANU, Alina, 2018c, “Turbo-știrile și epoca dezinformării 2.0”, in *Convorbiri Europene*, 11 martie 2018. Disponibil la: <http://www.convorbirieuropene.ro/turbo-stirile-si-epoca-dezinformarii-2-0/>.

BĂRGĂOANU, Alina, 2018d, “Cum a ajuns adevărul o ruină a zilelor noastre?”, in *Convorbiri Europene*, 23 mai 2018. Disponibil la: <https://www.convorbirieuropene.ro/cum-ajuns-adevarul-o-ruina-zilelor-noastre/>.

BLOCH Marc, 1999, *Réflexions d'un historien sur les fausses nouvelles de la guerre*, Paris, Allia, 1999 (réédition d'un article paru en 1921 dans la Revue de Synthèse Historique, 33).

DERRIDA, Jacques, 2002, “History of the Lie: Prolegomena”, in *Without Alibi*, Stanford, Stanford University Press.

DERRIDA, Jacques, 2005, *Histoire du mensonge*. Prolégomènes, Paris, L'Herne.

DRĂGAN, Nicolae-Sorin, 2018, *Cultura Comunicării Politice în România. O analiză funcțional-semiotică a dezbaterilor prezidențiale din România (2004-2014)*, București, Editura ProUniversitaria.

ECO, Umberto, 1987, “Fake and Forgeries”, *Versus*, 46, thematic issue “Fake, Identity and the Real Thing” (now in *Eco U., The Limits of Interpretation*, Bloomington, Indiana University Press, 1994).

GOLBECK, Jennifer, et al., 2018, *WebSci '18 Proceedings of the 10th ACM Conference on Web Science, Amsterdam, Netherlands - May 27 - 30, 2018*, pp. 17-21. DOI: 10.1145/3201064.3201100.

GREIMAS, Algirdas Julius, 1983, *Du Sens II*, Paris, Seuil. / *Despre Sens. Eseuri semiotice*, București, Editura Univers.

JOHNSON, John, 2016, “The Five Types of Fake News”, in *Huffington Post*, December 13, 2016, Disponibil la: https://www.huffingtonpost.com/dr-john-johnson/the-five-types-of-fake-ne_b_13609562.html.

MARCUS, Solomon, 2007, “Actualitatea: Al IX-lea Congres Internațional - Semiotica în spectacol. A comunica, a înțelege”, *România Literară*, Nr. 32, Disponibil la: http://www.romlit.ro/index.pl/al_ix-lea_congres_internaional_-_semiotica_n_spectacol.

NIMMO, Ben, & BROOKIE, Graham, 2018, “Fake News: Defining and Defeating. Real techniques for identifying fake news and disinformation”, in *DFRLab (Digital Forensic Research Lab)*, January 19, 2018, Disponibil la: <https://medium.com/dfrlab/fake-news-defining-and-defeating-43830a2ab0af>.

RAJAN, Amol, 2017, “Fake news: Too important to ignore”, *BBC*, 16 January 2017, Disponibil la: <https://www.bbc.com/news/entertainment-arts-38636042>.

RENDA, Andrea, 2018, “The legal framework to address ‘fake news’: possible policy actions at the EU level”, *CEPS - Centre for European Policy Studies and College of Europe*, June 2018, Disponibil la: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2018/619013/IPOL_IDA\(2018\)619013_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2018/619013/IPOL_IDA(2018)619013_EN.pdf).

SFÂNTUL AUGUSTIN, 2016, *Despre Minciună* (ediția bilingvă), București, Editura Humanitas.

TANDOC, Edson C., LIM, Zheng Wei, & LING, Richard, 2017, “Defining ‘Fake News’. A typology of scholarly definitions”, *Journal Digital Journalism (Trust, Credibility, Fake News)*, Volume 6, Issue 2, pp. 137-153. DOI: 10.1080/21670811.2017.1360143.

TARASTI, Eero (Ed.), 2009, “Presidential Address. Opening of the 9th World Congress of Semiotics (Solemnity Hall, University of Helsinki)”, *Acta Semiotica Fennica. Communication: Understanding/Misunderstanding*, Vol. I • A–J, pp. 1-6. Disponibil la: <http://iass-ais.org/proceedings2007/Semio2007Proceedings.pdf>.

WARDLE, Claire, 2017, “Fake news. It’s complicated”, *First Draft News*, February

I.Boldea, C. Sigmirean, D.-M.Buda

THE CHALLENGES OF COMMUNICATION. Contexts and Strategies in the World of Globalism

16, 2017. Disponibil la: <https://firstdraftnews.org/fake-news-complicated/>.

-//-, 2016, "Word of the Year 2016 is...", *Oxford Dictionaries*, November 2016,
Disponibil la: <https://en.oxforddictionaries.com/word-of-the-year/word-of-the-year-2016>.